

ROZLIČNOSTI

Krypto- a krypto

Do jazykovej poradne sme dostali niekoľko otázok týkajúcich sa slova *krypto*. V jednom prípade sa pisateľka pýtala, či slovo *krypto* vo význame „súvisiaci s kryptomenami“ môže fungovať ako samostatné prídavné meno, napr. *krypto komunita* alebo *krypto peňaženka*, alebo existuje *krypto-* len ako predpona, a teda spomínané slová sa píše spolu – *kryptokomunita*, *kryptopeňaženka* alebo so spojovníkom, *krypto-komunita*, *krypto-peňaženka*. Druhá opytujúca si overovala možnosť použiť slovo *krypto* ako podstatné meno, napr. *Zaujímam sa o krypto*.

Prefixoid¹ *krypto-* pochádza z gréckeho adjektíva *kryptos* „skrytý, tajný“ a slovesa *kryptō* „zahalujem, zakrývam“ (Stručný etymologický slovník slovenčiny, 2015). V druhom zväzku Slovníka súčasného slovenského jazyka (H – L, 2011; ďalej SSSJ) sa toto slovo zachytáva s významom „prvá časť zložených slov označujúca skrytosť, tajnosť“, napr. *kryptogram*, *kryptografia*. S takýmto významom sa v slovníku spracovali slová súvisiace s dvoma oblasťami: s písaním neviditeľným, tajným alebo šifrovaným písmom a vedou zaoberajúcou sa tvorbou tajných šifier, kódov či dešifrovaním (napr. heslá *kryptograf*¹, *kryptograf*², *kryptografia*, *kryptografický*, *kryptogram*, *kryptológ*, *kryptologička*, *kryptológia*, *kryptologický*) a so skrytým, utajovaným komunizmom (heslá *kryptokomunista*, *kryptokomunistický*, *kryptokomunistka*, *kryptokomunizmus*). Vo Veľkom slovníku cudzích slov (2008) sa spracovala bohatá skupina 74 slov s prvou časťou *krypto-* a *krypt-*, napr. *kryptestézia* („psychologický jav alebo schopnosť vnímania bez použitia známych zmyslov; mimozmyslové vnímanie“), *kryptofotický* („neviditeľný,

Článok vznikol v rámci riešenia grantovej úlohy VEGA č. 2/0133/20 Slovenský pravopis a jeho pravidiel v kontexte súčasnej jazykovedy a jazykovej praxe.

¹ V anglickej lingvistike sa prvá časť tzv. neoklasických kompozít označuje termínom *combining form* (kombinačná forma), v súčasnej slovenskej jazykovede sa na označenie komponentov, ktoré primárne nefungujú ako samostatné pomenovania, ale sú nositeľmi lexikálneho významu, používa aj termín bázoid. V príspevku používame zaužívaný pojem prefixoid.

ktorý možno urobiť viditeľným iba použitím špeciálnych prostriedkov“), *kryptogam* („rastlina nemajúca kvety a nerozmnožujúca sa semenami; výtrusnosť“), *kryptometer* („prístroj na určenie krycej schopnosti náterových látok“), *krytozoológia* („vedný odbor skúmajúci zvieratá, ktorých existenciu veda celkom nevylučuje“).

Slová s prefixoidom *krypto-* sa dnes popri histórii, architektúre, medicíne, biológii, technike či matematike dostávajú najmä vďaka médiám a sociálnym sieťam aj do oblasti finančníctva. Pozreli sme sa na ich fungovanie v textoch korpusu Omnia Slovaca IV Maior Beta (23.01)². Zaujímalo nás, s akými slovami zo skúmanej oblasti sa prefixoid *krypto-* spája a ako sa formálne zaznamenáva. Zamerali sme sa na podstatné mená, no konštatujeme, že sa vyskytli aj doklady na prídavné mená (napr. *kryptomenový*). Ak by sme mali označiť základné zložené slovo zo skúmanej oblasti, vybrali by sme výraz *kryptomena*. Význam prefixoidu *krypto-* v slove *kryptomena* sa zhoduje so slovníkovým výkladom označujúcim skrytosť, tajnosť, keďže pri transakcii nehmotných elektronických peňazí sa používa šifrovanie a na utajenie správ sa používajú značky. Pomenovanie *kryptomena* vzniklo prekladom z pôvodného anglického výrazu *cryptocurrency*, ktorého definícia v anglickom výkladovom slovníku Oxford Learner's Dictionaries³ je „any system of electronic money, used for buying and selling online and without the need for a central bank“ (systém elektronických peňazí, používaných na kúpu a predaj elektronicky a bez potreby centrálnych bánk; voľný preklad autorky). K ďalším výrazom z oblasti elektronických peňazí či digitálnej meny v korpusových textoch, ktoré sa spájajú s prefixoidom *krypto-*, patria napr. slová *kryptokomunita*, *kryptoburza*, *krytoekonomika*, *kryptobanka*, *kryptopeňaženka*, *kryptopodvod*, *kryptotrh*, *kryptokalkulačka*, *kryptopriestor*, *krytoodvetvie*, *kryptoboom*, *kryptosvet*, *kryptoinvestor*, *kryptonadšenec*, *kryptoslužby*, *kryptoučieť*, *kryptokapitál* či *krytozmenáreň*. Všetky spomínané zložené slová významovo súvisia s pomenovaním *kryptomena*.

Domnievame sa, že prefixoid *krypto-* je v týchto prípadoch skrátením zloženého prídavného mena *kryptomenový*, napr. *kryptokomunita* = *krypto-*

² Korpus Omnia Slovaca IV Maior Beta (22.01) vznikol zlúčením korpusových dát v Slovenskom národnom korpuse (SNK prim 9.0) a dát z webových korpusov a slúži na potreby pracovníkov JÚEŠ SAV, v. v. i. [cit. 7. 5. 2023].

³ Dostupný na stránke <https://www.oxfordlearnersdictionaries.com/>.

menová komunita, *kryptoúčet* = *kryptomenový účet*. Kompozitá z uvádzaného tematického okruhu možno teda zaradiť k zloženinám, ktorých prefixoid vznikol skrátením z adjektíva, ako napr. *elektro-* namiesto *elektrický* (*elektrospotrebič* = *elektrický spotrebič*), *eko-* namiesto *ekologický* (*ekopotraviny* = *ekologické potraviny*).

Spôsob zápisu zložených slov, resp. slovných spojení, teda písanie kompozít dovedna, so spojovníkom alebo oddelene ako dve slová, sme skúmali len na vybraných slovách *kryptomena*, *kryptokomunita* a *kryptopeňaženka*, o ktoré mala záujem aj pisateľka. Najčastejšie sme sa stretli s podstatným menom *kryptomena*. Z množstva dokladov sa vo výraznej väčšine objavovalo ako jedno slovo, napr. *Najstaršia a najznámejšia kryptomena bitcoin hlási po nevydarenom minulom roku, keď oslabila o vyše 70 %, svoj návrat*. Písanie slova so spojovníkom (*krypto-mena*) alebo oddelene (*krypto mena*) sa vyskytovalo vo výrazne menšom počte. Pre úplnosť dodávame, že v korpusových textoch sme sa stretli aj s dvoma prípadmi multiverbizáčného označenia *kryptomeny* pomocou slovného spojenia *kryptová mena*: *Zisk zločinci preprali pomocou kryptovej meny. – Medzi nimi možno nájsť prísnejšie vnútroštátne pravidlá trhu s kryptovými burzami*. Prídavné meno *kryptový* má v jazykovej praxi ustálený význam „súvisiaci s kryptou; majúci kryptu; používaný na stavbu krypty“ a až na uvedené doklady sme sa s jeho použitím vo význame *kryptomeny* nestretli.

Aj slová *kryptokomunita* a *kryptopeňaženka* boli v korpusových textoch vo všetkých troch podobách, no konštatujeme, že tu sa tiež ukazoval viac ako dvojnásobný príklon k písaniu slov dovedna, teda tak, ako sa slová s prefixoidom *krypto-* zachytávajú v slovníkoch. Pri slovách *kryptokomunita* či *kryptopeňaženka* sa však ponúka aj riešenie, ktoré vo svojej otázke uviedla naša pisateľka, keď slovo *krypto* označila ako prídavné meno. Ak vychádzame z domnienky, že prvá časť *krypto-* je skrátením prídavného mena *kryptomenový*, do úvahy pripadá aj možnosť písať výrazy oddelene, pričom *krypto* bude nesklonným prídavným menom – *krypto komunita*, *krypto peňaženka*. Ako nesklonné adjektíva sa napr. v prvom a druhom zväzku SSSJ (2006, 2011) spracovali tiež slová *gala* a *info* (popri nesklonných substantívach *gala* a *info* a prefixoidoch *gala-* a *info-*).

Okrem prefixoidu *krypto-* sa v jazykovej praxi používa aj podstatné meno *krypto*. Podľa spracovania v slovníku Oxford Learner's Dictionaries

sa substantívum *crypto* (plurál *cryptos*) v angličtine používa ako synonymný výraz k slovu *cryptocurrency*. Z korpusových dokladov vyplýva, že slovenskí používatelia slovo *krypto* používajú v rovnakom význame, teda „kryptomena“. V korpusových textoch ho registrujeme ako nesklonné substantívum stredného rodu, napr. *V Paname väčšina predajcov krypto sú Venezuelčania, ktorí získavajú za to doláre a posielajú ich domov rodinám. – Toto znamená veľký impulz pre podniky spojené s krypto v Čile*, aj ako sklonné substantívum stredného rodu vzoru *mesto* s tvarmi singuláru G *krypta*, D *kryptu*, A *krypto*, L (o) *krypte*, I (s) *kryptom*, napr. *Volatilita kryptomien je jednou z najčastejšie diskutovaných tém v spojitosti s kryptom*. – *Existujú niektoré výmeny šifrovacích kariet, ktoré vám umožňujú kúpiť rôzne kryptá pre fiatové peniaze. – Na konci dňa bude Japonsko viac priateľské voči kryptu ako USA*. Vzhľadom na krátke obdobie existencie kryptomien (prvá kryptomena bitcoin vznikla v roku 2009) je adaptácia prevzatého slova *krypto* zatiaľ v procese, a aj keď sa prikláňame k jeho ohýbaniu podľa vzoru *mesto*, nemožno odmietnuť ani jeho použitie ako nesklonného podstatného mena. Takto variantne funguje napr. slovo *elektro*, v SSSJ sa okrem prefixoidu *elektro-* uvádza aj neutrum *elektro* v nesklonnej i v sklonnej forme. Na základe uvádzaných príkladov možno skrátené slovo *krypto* klasifikovať ako hovorový výraz, ktorý vznikol osamostatnením prvej časti zloženého slova *kryptomena*. V súčasnosti je takýto spôsob tvorenia slov veľmi produktívny, pričom samostatné slová vznikajú najmä z prevzatých jednotiek.

Na záver zhrnieme, že prefixoid *krypto-* sa v súčasnosti používa v novom význame ako „prvá časť zložených slov s významom vzťahujúci sa na oblasť kryptomien“ a nové je tiež podstatné meno *krypto* stredného rodu s významom „kryptomena“, resp. prídavné meno *krypto* s významom „kryptomenový; súvisiaci s kryptomenou“.

Judita Páleniková
Jazykovedný ústav Ľ. Štúra SAV, v. v. i.

LITERATÚRA

- KRÁLIK, Lubor: Stručný etymologický slovník slovenčiny. Bratislava: Veda 2015. 704 s.
Krátky slovník slovenského jazyka. Red. J. Kačala – M. Pisárčiková – M. Považaj. 4., dopl. a upr. vyd. Bratislava: Veda 2003. 985 s.

OLOŠTIAK, Martin – VOJTEKOVÁ, Marta – ORIŇÁKOVÁ, Slavka: Slovtvorná adaptácia a kompozitnosť v slovenčine. 2. vydanie (elektronické). Prešov: Prešovská univerzita v Prešove 2019. 249 s. Dostupné na <https://www.pulib.sk/web/kniznica/elpub/dokument/Olostiak16>.

Slovník súčasného slovenského jazyka. A – G. Hl. red. K. Buzássyová – A. Jarošová. Bratislava: Veda, vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied 2006. 1 134 s.

Slovník súčasného slovenského jazyka. H – L. Ved. red. A. Jarošová – K. Buzássyová. Bratislava: Veda, vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied 2011. 1 087 s.

ŠALING, Samo – IVANOVÁ-ŠALINGOVÁ, Mária – MANÍKOVÁ, Zuzana: Veľký slovník cudzích slov. 5., revidované a doplnené vydanie. Bratislava – Prešov: Vydavateľstvo SAMO 2008. 1 184 s.